

MILOŠ D. MIHAILOVIĆ*

Univerzitet u Novom Sadu

Filozofski fakultet

Odsek za srpsku književnost

NAKRAJ SELA VEČNA KUĆA

(Mladen Milosavljević, *Večna kuća*. Beograd: Bedem knjige, 2022.)

Nakon zapaženog debitantskog romana *Kal Juga* (Strahor, 2018), mladi srpski pisac Mladen Milosavljević sa suprugom je pokrenuo izdavačku kuću *Bedem knjige*, koja je, između ostalog, objavila autorova nova ostvarenja: roman *Jezava* (2020), poeme za decu *Olalije* (2021) i *Abrakadabra a brak za dabra* (2023) i novelu *Večna kuća* (2022), za koju Marijana Jelisavčić kaže da je deo „širokog (...) multiverzuma koji prepliće pojedine toponime, junake, bića s one strane, pa i običaje”¹. Ovo zapažanje jedno je od najvažnijih kada je reč o Milosavljevićevoj poetici, koja teži sistematskom povezivanju različitih dela. Autorov kredo, kredo *celog multiverzuma*, iznesen je u jednom od mota koji otvaraju *Jezavu*: „Ma kako gorko i beznadežno zvučalo, i ma koliko ponižavalo našu žudnju za kontinuitetom

* m.m.zeon@gmail.com

Autor-doktorand je stipendista Ministarstva nauke, tehnološkog razvoja i inovacija.

¹ Marijana Jelisavčić, „Ko stanuje u večnoj kući?” (pogovor), u: Mladen Milosavljević, *Večna kuća*, Beograd: Bedem knjige, 2022, str. 127-136, 136.

i večnošću, porodice nemaju budućnost. Porodice imaju samo prošlost.” U pitanju je citat iz Pekićeveg *Zlatnog runa*, čiji značaj u retrospektivi samo raste; naime, pored toga što je Jezava sama antropološki roman koji, na tragu Pekića, u obrnutoj perspektivi gradi povest dveju porodica i sela Livat, ona predstavlja i deblo iz kojeg izbija izdanak *Večne kuće*, takođe smeštene u Livat. Na taj način, Milosavljević dopisuje i širi sopstveni roman, koristeći postupak koji Petar Pijanović prepoznaje kod Pekića, gde „razvejano seme zlatorune opsene nalazi plodno tle u širem tematskom okružju, tvoreći na taj način romejski pripovedački prsten”².

Na tragu priča o usudu i porodičnom prokletstvu iz *Jezave* nalazi se i zaplet *Večne kuće*, koja, u skladu sa već spomenutim Pekićevim citatom, nema budućnost, već samo prošlost. U autorovoj fatalističkoj viziji, sudbina čoveka predodređena je grehovima njegovih predaka, lanci uzroka i posledica pokrenuti su u davnoj prošlosti i mi se pred njima nalazimo kao nemoćni posmatrači. Vrhunsko ovaploćenje ove bespomoćnosti jeste dečak Miodrag, koga progoni deda-štric Miloje, pretvoren u talasona, „mitsko biće koje nastaje kada zidari uzidaju konac kojim je prethodno izmerena nečije senka”³; Miodragovo propadanje, koje sve vreme pratimo, nije moguće sprečiti, a njegova konačna sudbina izaziva jezu. Naspram nevinosti dečaštva nalazi se naduvani čir greha, zavisti i želje za osvetom, koji mora prsnuti. On je najbolje oličen upravo u liku talasona, koji se može smatrati i likom kuće; uspostavljen je paralelizam između građevine i njenog graditelja, koji su za večnost osuđeni jedno na drugo. Osnovnu motivaciju na činjenje zla predstavlja to što je Miodrag, Miodragov deda, a Milojev brat, preoteo kuću od sopstvenog brata; unuk se, pošto mu je deda umro, javlja kao zamenska žrtva, koja će biti dužna da ponese prokletstvo namenjeno svom pretku. Ako je dečak osuđen da život provede u kući, onda jedan od mota knjige, „Van kuće, sve je put” (Borislav Pekić) dobija na značenju: priča se završava u jednoj tački, večnost nadvladava kretanje, što priču smešta u okružje mita, pošto je, kako kaže Pijanović, „večna sadašnjost odrednica (...) mitske svesti i mitskog vremena”⁴.

Jednostavnu fabulu čini zanimljivom nekoliko srećno izabranih naratoloških rešenja, čiju inovativnost posebno vredi istaći. Kao prvi pripovedački glas javlja se talason Miloje, za koga — zajedno sa likovima u romanu — u početku mislimo da je njegov brat. Milojevo pripovedanje je živo i dinamično, i predstavlja srž *Večne kuće*, priču unutar priče, središte udara kamena o vodu, iz kojeg se šire koncentrični krugovi. Talason, predstavnik prošlosti,

² Petar Pijanović, *Poetika romana Borislava Pekića*, Beograd: Prosveta, Dosije; Gornji Milanovac: Dečje novine; Titograd: Oktoih, 1991, 66.

³ Izvod iz recenzije Zorana Živkovića sa zadnje korice *Večne kuće*.

⁴ Пјановић, *Поетика Борислава Пекића*, 323.

vezan za kuću, tako se javlja kao jedini agens. Nasuprot tome stoji drugi pripovedački glas — onaj sveznajućeg pripovedača — u kojem se sažimaju doživljaji stanovnika kuće. Oni su pasivni, nisu u prilici da se realizuju kao delatna bića; jedini način da dokonaju uzrok natprirodnih dešavanja jeste upravo sećanje na prošlost. Ono ne omogućava reakciju, već samo rekreaciju, tako da dodatno potcrtava nemoćnost junakâ. U prividnom kontrastu sa nemoći ukućana jesu zadivljujuće moći talasona — koji može da bude i vidljiv i nevidljiv, i da se prebacuje iz mesta u mesto. Ipak, ne treba zaboraviti da je i Miloje sam ostatak prošlosti, svojevrсни atavizam, i da je njegovo kretanje ograničeno na prostor kuće. Jedino što je u stanju da učini jeste primoravanje drugih da sam njim dele taj prostor i večnost. Slivanje prostora i vremena u bezvremeni hronotop uklete kuće i dejstvo njenog duha koji to omogućava realizovani su naročito uspešno, i predstavljaju jedno od spisateljskih dostignuća Mladena Milosavljevića, među kojima treba naglasiti i sintezu jednostavnosti i kompleksnosti koja u svedenoj formi *Većite kuće* posebno dolazi do izražaja.

Fabula počiva na arhajskom, magijskom načinu mišljenja, i kao takva svima nam je bliska; u tom smislu, jasno je da pozivanje na folklornu tradiciju nije tu samo da pruži lokalni kolorit, već predstavlja ugaoni kamen Milosavljevićeve građevine. Fabularnoj jednostavnosti suprotstavljeno je narečeno umereno oneobičavanje forme, koje novelu čini zanimljivom i za višestruka čitanja; ono, ipak, ne postaje svrha samom sebi, već je uvek u službi priče. Isto važi i za stil, koji je klasičan, pročišćen i bez ekstatičnih egzibicija koje bi podigle emotivni naboj važnih trenutaka. Dijalozi su živi i autentični, sažeti, bez nepotrebnih ekspozicija, tirada i jeremijada; lako je poverovati da ljudi Livata govore baš onako kako je to prikazano. U svemu tome najviše zadivljuje autorova samokontrola i spremnost da se trag sopstvenog pera učini nevidljivim, kako bi delo govorilo za sebe; a ono je itekako u stanju da upravo to i učini. Tiha, nenametljiva vera u sopstvene spisateljske sposobnosti nije tako česta kao što bi se to moglo pomisliti, tako da je treba pozdraviti, pogotovo kada je u ovoj meri opravdana. Ona, uostalom, omogućava da se vremenom prevaziđu sopstveni nedostaci; u slučaju Mladena Milosavljevića to je upadljivi nedostatak humora.

Da bismo razjasnili naše stanovište, Večnu kuću je potrebno uporediti sa jednim sličnim ostvarenjem savremene srpske proze, romanom *Tajna nemištog jezika* Ivane Nešić (2014). Ova dva književna ostvarenja povezuje nekoliko motiva⁵, među kojima su najznačajniji deda-talason i kuća predaka. Ipak, odnos između dede i unuka se kod Milosavljevića i Ivane Nešić realizuje umnogome drugačije. Naša nagrađivana autorka i dedu

⁵ Занимљиво је приметити и сличност Језаве са романом Иване Нешић Зеленбабини дарови; међу ова два дела може се успоставити већи број паралела, а најочигледнија је она између приче о услужном духу са причом о маљуцима.

i unuka Miku gradi kao snažne, autentične ličnosti, a njihove interakcije vraćaju finim humorom; nasuprot tome, Miloje je samo tip, naslednik porodične zavade predaka Save i Dragoljuba, a unuk Miodrag se javlja kao objekat na kojem se osveta sprovodi. Konačne sudbine dvaju unuka su zato dijametralne; dok Mika, prema rečima Ljiljane Pešikan Ljuštanović, „mora prihvatiti rastanak od rodne kuće i pradede koji je, zbog uzidane senke, čuvao od kad je izgrađena”⁶ i time započeti proces inicijacije u svet odraslih, Miodrag ostaje zatočen u svojoj večnoj kući, to jest doživljava simboličku smrt. Veći emotivni efekat zbog dečakovu sudbine izostaje; mi je možemo doživeti na kognitivnom nivou, ali ona nas ne potresa duševno, zato što nije izgrađen kao lik (dok nas, s druge strane, Mika iz trilogije o Zelenbabi navodi da pratimo njegove avanture s uzbuđenjem i da strepimo nad njegovom sudbinom). Smatramo da bi korišćenjem humora kao sredstva izgrađivanja lika Mladen Milosavljević dodatno mogao da naglasi elemente horora u *Večnoj kući*, koji bi zasijalni u novonastalom tonalnom kontrastu; sudbina lika koji se bori za sebe (jer, humor je upravo najosnovnije sredstvo odbrane) bila bi zanimljivija.

Novela *Večna kuća*, bez obzira na moguće nedostatke, predstavlja još jedan uspeh Mladena Milosavljevića i njegovog izdavačkog poduhvata, čiji značaj u našoj kulturi sve više raste. Zrelošću svog opusa, nedostatkom slabih dela i spremnošću za rad na sebi, ovaj autor se pokazuje kao klasik u nastajanju. Ostaje nam samo da pozdravimo smelost — onu koja je izrodila kako beskompromisna dela, koja ne povlađuju ukusu savremene publike, tako i izdavačku kuću *Bedem knjige*, koja kvalitetom i tehničkom opremom svojim izdanja postavlja novi standard u svetu malih izdavača — i da pozovemo sve čitaoce da Mladenu pruže priliku. Verujemo da će njegova široka vizija, u kojoj se svet Livata prelama kroz generacije i vekove, u kome je budućnost samo ponavljanje prošlosti, a svako delo odjekuje kroz vreme, ostaviti traga u našoj književnici; upravo *Večna kuća* nudi sjajan ulazak u ovaj multiverzum. Caveat emptor: onaj ko u nju uđe, neće izaći

.Datum prijema: 14.9.2023.

Datum ispravki: /

Datum odobrenja: 21.10.2023

⁶ Љиљана Пешикан Љуштановић, „Привилеговано време одрастања у савременом српском фантастичном роману за децу”, *Књижевност за децу у науци и настави*, Јагодина: Универзитет у Крагујевцу, Факултет педагошких наука у Јагодини, књ. 21, 2018, стр. 21–47, 31.